

TRAVMA SONRASI ZAMANIN DONMASI VE TRAVMANIN NESİLLER ARASI AKTARIMI

Çağla Pınar SEVINÇ YALÇIN*
Erdinç ÖZTÜRK**

Öz

İnsanlık tarihi kadar eski olan travma kavramı sanat, edebiyat, bilim, felsefe gibi pek çok farklı disiplinin ortak çalışma konusu olmuştur. Travma tek bir olayda ortaya çıkabileceği gibi, büyük afetler, toplu kıyımlar gibi çok büyük ölçülerde meydana gelebilir. Travmatik durum gerçek bir tehdit ile kişinin baş etme gücü arasındaki dengesizliktir. Olayın meydana geliş şekli, var olan destekler, psikopatolojik yatkınlık, önceki travmaların varlığı gibi çeşitli nedenlerden ötürü etkileri kişiden kişiye göre farklılık gösterebilir. Günümüzde gelişimsel psikopatoloji alanında deneyimler arttıkça ilgi anıların zihinde nasıl saklandığına, bu anıların günlük algıları nasıl etkilediğine ve dış gerçeklikle nasıl anlamlandırıldığına kaymıştır. Çocukluktan hatta doğumdan itibaren yaşanan olayların her bir birey üzerinde farklı etkiler yaratabildiği gerçeğinin yanı sıra her bir deneyim aynı şekilde mi ruhsallığa işlenir? Yapılan çalışmalar travmatik deneyimin travmatik olmayan bir olaydan farklı bir şekilde kodlandığını göstermiştir. Travmatik deneyimin sadece seçilmiş bir kısmı, açık işlem için gerekli olan “bilinçli” odak dikkatiyle işlenebilir. Travma sırasında duygusal selleri azaltma ihtiyacı, dikkatin bir deneyimin travmatik unsurlarından uzaklaşmasına neden olabilir ve bazı travmalar kişinin öznel baş etme gücünü aşar ve ruhsallığın hayatta kalabilmesi için disosiyasyon edilir. Özellikle çok ağır toplu yaşanan travmatik durumlarda travma bir hayalet gibi nesillerin bir gölge gibi takip eder.

Anahtar Kelimeler: Travmanın kuşaklar arası aktarımı, hafıza, zamanın donması

DEATH OF TIME AND INTERGENERATIONAL TRANSMISSION OF TRAUMA

Abstract

The concept of trauma, which is as old as the history of humanity, has been the subject of joint work of many different disciplines such as art, literature, science and philosophy. Trauma can occur in a single event, but large disasters can occur in large scale, such as mass killings. The traumatic situation is the imbalance between a real threat and a person's coping power. For a variety of reasons, such as the occurrence of the event, existing support, psychopathological predisposition, presence of previous traumas, the effects may vary from person to person. Today, as experiences in the field of developmental psychopathology grow, the interest has shifted to how the memories are stored in the mind, how these memories affect daily perceptions and how it is made meaningful with external reality. In addition to the fact that events from childhood and even births can have different effects on each individual, is each experience processed the same way with spirituality? Studies have shown that traumatic experience is coded differently from a non-traumatic event.

Only a selected part of the traumatic experience can be processed with a conscious focus that is required for the open operation. The need to reduce emotional floods during trauma can lead to distraction from the traumatic elements of an experience, and some traumas transcend one's subjective coping power and are dissociated to survive spirituality. In traumatic situations, especially in very severe mass trauma traces like a ghost, generations like a shadow.

Keywords: Intergenerational transmission of trauma, memory, death of time

* Uzm. Psk.İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

Travma ve Psikolojik Dinamikleri

Travmalar savaş, doğal afetler gibi büyük ölçekli felaketlerle ya da kaza, iş kaybı, aile içi şiddet gibi tek bir durumla veya bir dizi olayla yaşanarak ortaya çıkabildiği gibi etkileri kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Dolayısıyla travmanın hem objektif hem de sübjektif yönleri bulunmaktadır. Travmatik yaşantılar ruhsal açıdan bireylerin çok eksenli semptomlar verebilmesine neden olan olaylardır. Bu olaylar travmatize bireylerin ruhsal bütünlüğünde kesintilere yol açar (Öztürk 2003; Öztürk & Şar,2006)

Travma ani ezici bir uyarana tepki olarak oluşan psikolojik bir bozulma olup, bu bozulma psikolojik fonksiyonun asimile etme kapasitesi aşıldığında ortaya çıkarak benliğin üzerine yayılmış olumsuz bir etkiye sebep olur. Travmaya maruz kalan kişi yaşadığı paniğe bağlı olarak duygusal bir fırtınanın içine düşer ve bu durum kişi üzerinde çaresizlik, apati, dış dünyadan ilginin yitimi gibi farklı düzeylerde etkiler bırakır. Travmaya bağlı olarak kendilik duygusu, nesne ilişkilerinin niteliği, sembolizasyon ve fantezi kapasitesi, hoşgörü duygusu, gerçeklik testi ve ikincil süreç düşünceleri gibi kişilik fonksiyonlarının pek çok yönü etkilenir (Black ve ark., 1997). Travmatik durum ise nesnel tehdit ile kişinin öznel baş etme gücü arasındaki yaşamsal dengesizlik olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle travmatik olaylar kişinin baş etme sistemlerini felce uğratarak kişinin çaresizlik ve dehşet yaşamasına neden olur ve kişinin kendi güçsüzlüğü ile yüz yüze gelmesi durumudur (Öztürk, 2017).

Kişi için anlamı, gelişimsel faktörler, psikopatolojik yatkınlık ve geçmiş travmaların etkileri gibi koşullar travmanın ruhsallık üzerindeki gerçek etkisini arttırabilir. Bireyler çok çeşitli travmatik olaylar yaşayabildiği gibi başkası için travmatik bir deneyim olarak yaşanmayan bir olay bir başka birini travmatize edebilir ancak bir kişinin tepkilerinin yoğunluğu birçok faktörün bir araya gelmesidir; örneğin, travmanın niteliği, ciddiyeti, süresi, önceki travmatik deneyimlerin varlığı ve elbette, travma süresince ve sonrasında hangi kaynakların ve desteklerin mevcut olduğu gibi (Carll, 2007).

Travma yaşantılarında kişinin koruyucu kabuğu delinerek kendilik duygusu zarar görür. Travmatik deneyimler insan yaşamının her anında, her boyutunda görülebilir. Psikanaliz, nöropsikoloji, nörofizyoloji alanlarında yapılan çalışmalar travmanın ne kadar yıkıcı boyutlara ulaşabildiğini göstermektedir. Van der Kolk'un belirttiği gibi "aşırı travmatik deneyimler hafıza, duygu düzenleme, biyolojik stres modülasyonu ve kişiler arası ilişkiler gibi alanlarda çok derin izler bırakır." (Van der Kolk, 2000).

Travma Alanındaki Araştırmalar

Travmanın psikolojik etkileriyle ilgili ilk araştırmalar ise histeri rahatsızlığı olan hastalarla yapılmıştır. Bu çalışmaları ilk yapan kişi Fransız nörolog Jean-Martin Charcot'dur (Veith, 1977). Charcot'tan sonra histeri konusunda en çok çalışan araştırmacılar Fransa'da Pierre Janet ve Viyana'da Josef Breuer'le beraber çalışan Sigmund Freud olmuştur. Janet ve Freud, histerinin nedenini açıklayabilmeyi amaçlamış ve Charcot'un bilimsel alana dahil ettiği travmanın psikiyatrik sonuçları ile ilgili önemli bulgular elde etmiştir (Freud & Breuer, 1895).

Breuer ve Freud, histerinin geçmişte yaşanan kötü olayların etkisiyle ortaya çıkan bir durum olduğunu belirtmiş ve travmatik anılar ile travmanın etkisiyle hissedilen duyguların kelimeye döküldüğü zaman histerik belirtilerin azaldığını gözlemlemiştir (Freud & Breuer, 1895). Hiç

şüphesiz ki düşünce tarihinde Freud' un 1895' ten başlayarak 1905'e dek eşi benzeri olmayan yaratıcı kavramsallaştırmalara ve yenilikçi klinik tekniklerin geliştirilmesine yol açan çığır açıcı bir etkisi olmuştur. Çalışmalarını devam ettirdikçe Freud kişiye acı veren semptomların kalıcı olarak ortadan kalkması için en belirleyici faktörün bilinçdışı malzemenin normal bilince erişilebilir hale gelmesi olduğunu fark etmişti (Mitchell & Black, 2012).

Travma ve Hafıza

Yaklaşık yüzyıl kadar önce modern psikiyatrinin temelleri bilinçlilik ve travmatik deneyimlerin yıkıcı etkileri üzerinden yapılan çalışmalarla atılmaya başlandı. O zamanlarda betimleyici psikiyatri açısından gerçek anıların psikopatolojinin çekirdeği oluşturduğu ve etkilerinin tam olarak bu şekilde tanımlanmasa da disosiyatif deneyimlerle gerçek yaşamda vuku bulduğu saptanmıştır. O dönemlerin önemli araştırmacılarından biri olan Pierre Janet' in travmatik anıların bilinçlilik üzerindeki etkilerine dair geliştirdiği formülasyonuna göre, aklın merkezi düzenleyici aygıtı olarak bellek sistemi, deneyimin tüm yönlerini kategorize eder, bütünleştirir ve bunları otomatik olarak genişleyen esnek anlam şemalarına entegre eder (Perry ve Laurence 1984).

Janet, insanların uygun eylemlerle yeni zorluklara cevap verdiklerinde, neler olup bittiğine dair bilinçli bir dikkat göstermeden zihinlerinin yeni bilgilere otomatik olarak entegre olduğunu iddia eder. Sağlıklı bir psikolojik işleyiş belirli deneyimlerle ilgili birleşik bir anıdan oluşan hafıza sisteminin doğru işleyişine bağlıdır: duyular, duygular, düşünceler ve eylemler (Janet, 1907). Öte yandan, Janet, öyküsel hafızayı neler olup bittiğine dair bilinçli bir dikkat göstermeden yeni bilgilerin otomatik olarak entegrasyonundan ayırt eder. Bu otomatik sentez veya mizaç bellek (Schacter gibi çağdaş yazarlar örtük bellek olarak adlandırır) insanların hayvanlarla ortak olduğu bir kapasitedir. Bununla birlikte öyküsel bellek, benzersiz bir insan kapasitesidir. İyi ezberlemek için, olan bitene özel dikkat gösterilmelidir. Öyküsel hafıza, insanların deneyimlerden anlam çıkarmak için kullandıkları zihinsel yapılardan oluşur (Janet, 1907). Janet, mevcut deneyimin mevcut zihinsel yapılarla bütünleştirilmesindeki kolaylığın, olup bitenlerin öznel değerlendirmesine bağlı olduğunu düşündü. Tanıdık ya da beklendik deneyimler, ayrıntılarla ilgili bilinçli bir farkındalık olmadan otomatik olarak asimile edilirken, korkutucu ya da alışılmamış yeni deneyimler, mevcut bilişsel şemalara kolayca uymayabilir ve belirli bir canlılıkla hatırlanabilir ya da bütünleşmeye tamamen karşı koyabilir. Aşırı koşullar altında, mevcut şemalar, korkutucu deneyimleri bağdaştıramayabilir, bu da bu deneyimlerin "hafızasının" farklı şekilde depolanmasına neden olur ve sıradan koşullar altında geri alınabilir değildir: bilinçli farkındalıktan ve gönüllü kontrolden disosiyasyon olur (Janet 1919). Bu meydana geldiğinde ise bahsedilen bu bütünleştirilmemiş deneyimlerin parçaları daha sonra hatırlama ya da davranışsal tekrarlar şeklinde görülerek travmatik anıları meydana getirirler (Janet 1919). Kısacası yoğun duygular ortaya çıkaran deneyimler hafıza sistemine uygun bir şekilde uyumlanamadıklarında disosiyasyon olur ve travmatik anılara evrilirler.

Öte yandan Breuer ve Freud histerik hastaların esas olarak anılarından muzdarip oldukları fikrini Janet'e borçlu olduklarını kabul etmişlerdir. Ancak Freud 1895'ten itibaren yeni bir savunma histeri kavramı geliştirdi ve histerinin sebebinin bilinçliliğin disosiyatif yönünden vuku bulmadığını ileri sürerek Chacot, Janet ve Breuer'un travma kaynaklı disosiyasyon ve histeri kuramlarından uzaklaştı. Freud, 1896'dan sonra histerinin etiyolojisi ile ilgili keskin bir bakış açısı ortaya koydu. Buna göre histerinin nihai nedenini her zaman bir yetişkinin çocuk tarafından

baştan çıkarılması olarak gördü. Ancak 1890'ların sonlarına doğru Freud tekrar düşüncelerini revize etmiş ve histerik hastaların semptomlarının nedeni olan olarak çatışan dürtüsel arzuları görmüştür (Macmillan, 1990). Bundan sonra, histeride görülen hafıza dağınıklarını ve yeniden sahnelemelerin, yeni verileri mevcut anlam şemalarıyla bütünleştiremediğinin bir sonucu olmadığını, bundan ziyade yaklaşık 5 yaş civarında görülen ödipal krizin getirdiği çatışma-yüklü cinsel ve saldırgan fikirlerin ve dürtülerin etkin bastırılmasından kaynaklandığını ileri sürdü. Engellemeler, Semptomlar ve Kaygılar (Freud, 1926) kitabında Freud, Janet'in travmaya bağlanma fikrine geri döndü. Travmanın tekrarlama zorlantısı bastırmanın kendisinin bir işlevi olduğunu ileri sürdü: "Heyecan verici deneyimlerin algısal içeriğinin ve düşüncenin patojenik yapılarının fikirsal içeriğinin unutulduğunu ve bellekte yeniden üretilmekten mahrum bırakıldığını keşfettik ve bu nedenle bilinçten uzak durmanın, histerik bastırmanın ana özelliği olduğu sonucuna vardık". Ve belleğin bastırıldığı için, hastanın bastırılmış malzemeyi, geçmişe ait bir şey olarak hatırlamak yerine, çağdaş bir deneyim olarak tekrar etmek zorunda kaldığını" belirtmiştir (Freud, 1920).

Psikodinamik psikiyatri, anıların kelimelere dökülerek denetim bütünlüğüne entegre edilmesine her zaman büyük önem vermiştir. L'Etatmentaldes Hystériques 'da Janet, bir anının belirli güncel olaylara karşı otomatik olarak gerçekleşen yanıt olarak bilmenin yeterli olmadığını kişisel algının bu görüntüyü 'bilmesi' ve onu diğer hatıralara eklemesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır (Van Der Kolk ve Van Der Hart, 1991). Öte yandan Freud bir kişinin hatırlamaması durumunda, kişinin bastırılanı muhtemelen eyleme döküleceğini, tekrarladığını bilmeden tekrarlayacağını ve böylelikle hatırlamış olacağını belirtir (Freud, 1926). Böylelikle, hem Freud hem de Janet travmanın tekrarını belirleyen en önemli faktörün, sessiz, sembolize edilmemiş ve bütünleştirilmemiş deneyimlerin varlığı olduğunu iddia etmişlerdir: "dil varlığıyla duyguların ve bilişin travmaya temas etmediği sürece, sürekli ve pasif olarak kalıcı olarak travma tekrarlanır" (Van Der Kolk ve Van Der Hart, 1991).

Öte yandan, Mandler (1979) şema kavramını şu şekilde tanımlar: şemalar nesnelere, sahneler veya olaylar ile geçmiş deneyimlere dayanarak oluşturulur ve şeylerin neye benzediğine dair bir dizi (genellikle bilinçsiz) beklentileri içerir. Bir şemanın parçaları veya birimleri, herhangi bir durumda kendilerine eklenmiş olma olasılığının daha büyük veya daha düşük derecede olduğu değerlerle doldurulabilecek veya örneklenebilecek bir dizi değişken veya boşluklardan oluşur. Başka bir deyişle, önceden var olan şemalar yeni bilgilerin ne ölçüde emildiğini ve entegre olduğunu belirler. Önceki şemalara uymayan ve anlatı olarak saklanmayan travmatik olayların hatıraları, tekrar tekrar ele alınmaya eğilimli olabildiği bilinmektedir. Bu örtük erişimin tetikleyicileri algısal uyarılar (hızla arabanın yaklaştığını görmek), duygusal durumlar (korku, endişe), kişilerarası bağlamlar (ayrılık, bakım verenlerin hastalığı) ve dil ipuçları (travmaya özgü konular hakkında konuşmak) olabilir. Örtük erişim, travma ile ilgili duyguların, bedensel duyuların ve imgelerin öznel bir içsel deneyimini, "geçmişteki kendilik" olarak değil, "şimdiki kendilik" olarak algılayacaktır (Black ve ark., 1997).

Günümüzde ise nörobilişsel literatür bir bebeğin hayatının başlangıcından itibaren, zihin deneyimleri ve uyarılarını organize ettiğini ve bunlardan "anlam çıkarmak" için çabaladığını vurgulayarak (Flavell ve ark., 1993; Siegel, 1995) zihnin bir uyarıyı algılayabildiği, elemanlarını kodlayabildiği ve sonradan daha sonra geri almak için sakladığı birtakım süreçlere atıfta bulunur.

Zihin rekonstrüktiftir, algısal önyarguları, ilişkili hatıraları, duyguları ve önceki öğrenmeyi birbirine bağlayan aktif zihinsel modeller veya şemalardan etkilenir (Siegel, 1995).

Nöropsikolojik araştırmalar farklı beyin yapılarına bağlı olan en az iki hafıza şekli olduğunu göstermiştir. Bazı hatırlama biçimleri bilinçli farkındalığı (açık veya bildirimsel bellek) içerirken, diğerleri de bilince kolayca erişilemez ancak davranışları etkileyebilir (örtük veya prosedürel bellek). Örtük bellek, başlangıç kodlamasına (örneğin, bazal gangliya ve amigdala ve muhtemelen motor, somatosensor ve duyuusal korteksler) aracılık eden beyin yapılarında yer alması muhtemeldir ve beceri öğrenme, alışkanlık oluşumu, basit klasik koşullandırma ve diğer bilgi sırasında edinilen bilgileri içerir. Hatırlamadan ziyade performans yoluyla ifade edilir (Squire, 1992a). Açık bellek, insanların genel olarak "bellek" olarak düşündükleri şeydir; bir olay geçmişten gelmiş gibi hatırlanabilir ve başkalarına iletilebilir (Squire ve ark., 1990). Açık belleği işlemek için odak (bilinçli) dikkat gerektirir ve hipokampal oluşumu ve ilgili yapıları (Squire, 1992a, b) içeren medial temporal lob sistemi aracılığıyla aracı olduğu düşünülmektedir. Çocuklarda açık, otobiyografik belleğin geliştirilmesinin, yetişkinlerin (genellikle ebeveynlerin) anılarının içeriği hakkında çocuklarla konuştukları "hafıza konuşması" tarafından önemli ölçüde etkilendiği bulunmuştur (Nelson, 1993b). Sosyal etkileşimden kaynaklanan bu gelişmiş hatırlama, bu konuşmanın pekiştirici etkisinden, "hatırlamanın" yanı sıra olaylarla ilgili bir "anlatı" nın birlikte inşasına ilişkin öğrenmeden kaynaklanabilir (Fivush & Hudson, 1990). Peki ya nesiller boyu konuşulmayanlar, anlatılmayanlar ya da anlamlandırılmadığı, disosiyeye edildiği için söze dökülemeyenler?

Travmanın Nesiller Arası Aktarımı ve Zamanın Donması

Travmanın nesiller arası aktarımı terimi ilk olarak H. Barocas ve C. Barocas (1979) tarafından Holokost'tan kurtulanların çocukları bağlamında kullanılmıştır ve 1960'larda bu felaketlerden sağ kalanların yetişkin çocuklarını görmeye başlayan klinisyenlerin tanımladığı bir kavramdır. Çalışmalarda bu bireylerin ebeveynlerinin travmatik deneyimlerinin etkilerini çeşitli şekillerde yansıttıkları bir dizi duygusal güçlük karşılıklı karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmiştir. (Krystal, 1968; Auerhahn and Laub, 1998). Aynı zamanda bu kavram Freud tarafından açıklanan bilinçdışı iletişim sürecinin özel bir örneğidir.

Yaşanılan travma çok şiddetli, uzun süre ve kasti bir olayla neticesinde yaşandığı zaman genellikle kişinin ilk hissettiği büyük bir dehşet ve yabancılaşma olur ve ardından bu duyguları depresyon ve suçluluk izler. Zamanla bu hisler donuklaşır ve kişi çok derin bir disosiyasyon deneyimler ve artık kişi için yaşayıp yaşamamak fark etmemektedir. En sonunda kişi yaşayan bir ölü haline gelir (Eizerik, 2010).

Öte yandan yaşanılanların sadece mağduru değil gelecek nesilleri de etkileyerek hapsedmesi travmanın diğer bir yıkıcı etkisidir. Travmadan sağ kurtulanların çocuklarıyla yapılan çalışmalar zamansallıkta yanılısama, gerçeğe fanzeti ayırımında zorlanma gibi belirtilerle kendini gösteren hafıza ve kimlikte ciddi zedelenmeler olduğunu göstermektedir. Yıkıcı, çok ağır travmalardan sağ kurtulanlar için zaman donar. Kijak ve Funtowicz' in tanımladığı zamanın donması kavramı kolektif travma yaşayanlarda geçmişte, şimdide ve gelecekte zamanın akışında kopuklukları ifade eder. Onlar, ego'nun iki yönünün eşzamanlı bir arada yaşamalarına yol açan aşırı durumlardan kurtulanlarda meydana gelen zamansallıktaki derin ayrışmayı tarif etmişlerdir: bu egonun bir kısmı, bütün savunmalarından sıyrılan ölüm kampında "yaşama" devam eder; yeni parçaya "uyarlanmış" diğer bölüm, sevmeyi, nefret etmeyi, mücadele etmeyi,

çalışmayı, projelendirmeyi veya hasta olmayı başarabilmiş gibi davranır (Kijak ve Funtowicz, 1982).

Benzer olarak Kestenberg travma mağdurlarının 2. kuşak çocukları ile yaptıkları çalışmalarda zamansallıkta benzer bir dağılmayı “zaman tüneli” kavramıyla, Haydee Faimberg ise “teleskopik nesiller”, “tarihin zalimce işgali” kavramları ile açıklarlar (Kestenberg, 1982; Faimberg, 1988). Bu sebeple zamanın donması tarih ve hafıza arasında kopukluğa sebep olarak tamamıyla öznel, mitlere dayalı ve bu sebeple anlamsız öykülerin görüldüğü hafızasız bir tarih tarihsiz bir hafıza yaratır. Travmadan sağ kurtulanların çocuklarında deneyimsiz hafızaların yani deneyime bağlanmamış anıların aktarıldığı görülür (Connolly, 2011). İtalyan psikanalist Cladio Neri deneyimlenmemiş anıların başlangıçta imajlarla değil duygular ve duyularla aktarıldığını ve bunun tam da bu “anıların” tekrarlayıcı, statik ve zorlayıcı karakterlerini kazanmalarından dolayı olduğunu belirtmektedir. Bu anılar özlerinde değişmeden kalırlar ama zamanla hem kişisel deneyimlerden hem de aile tarihinin ya da sosyal grubun stereotip imajlarından oluşan anlamlandırılmayan amalgam imajlar etrafından kümelenirler (Connolly, 2011). Bir diğer deyişle hafızanın öznel zamanı ve tarihin nesnel zamanı arasındaki kopukluk travmadan sağ kurtulanların ve onların çocuklarının kendi kimliklerini tanımlamak adına anlamlı öyküler oluşturabilme kapasitesi bozar.

Ayrıca travmadan sağ kurtulanların hatırlama, yas tutma ve travmayı sembolize etmelerinde yetersizlikler olduğu görülmektedir. Eizerik’ in (2010) dediği gibi “ağır travmatize olmuş kişilerde çözülmemiş yas sembolize etme kapasitesini bozmaktadır”, ve bu metobolize ve sembolize edilmemiş anılar bellek kalıntıları şeklinde bir sonraki nesillere aktarılır (Stern, 2010). Travmanın kuşaklararası aktarımı ile ilgili olarak Perel Wilgowicz vampirik özdeşimden bahseder. Ona göre büyük yıkımlardan sağ kurtulanların çocukları ebeveylelerinin travmalarına hapsolmüştür, onlar ne ölüdürler ne de diridirler, zamansız, tasarımsız bir durumda yaşayarak kendilerinin deneyimlemedikleri travmaları tekrar etmeye mahküm kalırlar (Mandelstam, 1999).

Bu klinik bulgularsadece Holokost mağdurlarının çocuklarında değil, baskıcı rejimlerin kurtulanlarının çocuklarında da nesiller arası travmanın varlığını gösteren sonraki psikanalitik yayınlarda doğrulanmış ve genişletilmiştir. Artan araştırmalar sonucunda, travmanın nesiller arası geçişindeki temel faktörlerden birinin, hayatta kalanların travmayı hatırlama, yas tutma ve sembolize etme konusundaki yetersizlikleri olduğu ortaya çıkmıştır. Eizerik’in (2010) yazdığı gibi, ‘şiddetli travma geçirmiş bireylerde, çözülmemiş yaslar sembolize etme yeteneğinde bir yetersizliğe neden olabilir. Bu sindirilmemiş, simgesel olmayan zihinsel yapılar daha sonra gelecek nesillere aktarılır’(Colman, 2010).

Ayrıca travmanın aktarımı büyük yıkımlardan, toplu katliamlardan sonra nesiller boyunca görülebildiği gibi ebeveynlerin bireysel travmalarının çocuklarına da aktarıldığı bilinmektedir. Örneğin Öztürk’ün 24 dissosiyatif kimlik bozukluğu ve başka türlü adlandırılmayan dissosiyatif bozukluk vakaları, vakaların 50 kişilik aile bireyleri ve cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir durumu demografik özellikleri açısından eşleştirilen 50 kişilik kontrol grubunu oluşturan toplam 124 kişinin katıldığı çalışmada, dissosiyatif bozukluk vakalarının tamamında en az bir çocukluk çağı istismarı ve ihmali görülmekte ve bu vakaların %87’sinde en az bir tür travma aile içinden kaynaklanmaktadır. Vakaların ailelerinin %74’ü kendi aile içerisinden çocukluk dönemlerinde fiziksel istismara uğradıklarını bildirirken, %85.7’si de kendi aile içerisinden (özellikle kendi anne ve babası tarafından) çocukluk dönemlerinde duygusal istismara uğradıkları saptanmıştır. Bu

çalışmada açıkça görülmektedir ki dissosiyatif bozukluk vakalarının aileleri travmalarını, kuşaklararası bir geçişle yüksek oranda kendi çocuklarına yaşatmışlar, aynı zamanda çocuklarını da dışarıdan gelen travmalara karşı koruyamamışlardır (Öztürk, 2017; Öztürk ve Şar 2006). Ek olarak Derin'in 3 kuşak yetişkin kadın (her nesilden 36'lar kadın olmak üzere toplam 108 kişi) örneklem ile "kuşaklararası travma geçişini" ele aldığı "Kuşaklararası Eksende Psikotarih Temelli Çocuk Yetiştirme Stillerinin Travma, Bağlanma ve Dissosiyasyon Açısından İncelenmesi" başlıklı çalışmasında, ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri, çocukluk çağı travmalarıyla ilişkili olduğu, bu durumun da çocuklarda fiziksel ihmal ve duygusal ihmalin yaşanmasıyla neden olabildiği saptanmıştır. Ayrıca bu çalışmada çocukluk çağı travmalarının anne- çocuk arasındaki bağlanmayı da olumsuz olarak etkilediği bulunmuştur (Derin, 2018).

Yaşamın her anında her birey travmatik olaylar yaşayabilmektedir. Ancak özellikle travmanın türüne, uzunluğuna, oluş şekline bağlı olarak etkileri sadece kurbanları etkilemekle kalmaz aynı zamanda kendilerinden sonraki nesillerin üzerinde ağır tahribatlar bırakabilir ve çalışılmadığı müddetçe zaman donar. Nadezhda Mandelstam'ın Stalin yıllarına atıfta bulunarak söylediği gibi " bu gelecek nesillere aktarılan bir hastalıktır ve bu sebeple babalarının günahlarını oğulları çeker" (Mandelstam, 1999).

KAYNAKÇA

- Auerhahn, N. C., Laub, D. & Peskin, H., Psychotherapy with Holocaust survivors. *Psychotherapy*, 1993, 30, 434-442.
- Barocas, H., and Barocas, C., Wounds of the fathers: The next generation of Holocaust victims. *International Review of PsychoAnalysis*, 6, 1979, 331-40.
- Bergman, M.S. ve Jucovy, M.E., Generations of the Holocaust. New York: Basic Books. 1982.
- Black D., Harris-Hendricks J. & Mezey G., Newman M., Psychological Trauma: Developmental Approach Edited by London: Gaskell, 1997, 412.
- Carll, E. K., Trauma psychology : issues in violence, disaster, health, and illness / edited by Elizabeth Carll ; foreword by H. E. Khunying Laxanachantorn Laohaphan. Westport, Conn. : Praeger, 2007.
- Connolly, A., Healing the wounds of our fathers: intergenerational trauma, memory, symbolization and narrative, *Journal of Analytical Psychology*, 2011, 56, 607-626
- Colman, W., 'Mourning and the symbolic process'. *Journal of Analytical Psychology*, 55, 2, 2010, 275-97.
- Derin, G. (2018). Kuşaklararası Eksende Psikotarih Temelli Çocuk Yetiştirme Stillerinin Travma, Bağlanma ve Dissosiyasyon Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- Eizerik, C.L., 'The past as resistance, the past as constructed'. Panel Report. *International Journal of Psychoanalysis*, 91, 3, 2010, 87-90.
- Faimberg, H., 'The telescoping of generations: Genealogy of certain identifications'. *Contemporary Psychoanalysis*, 24, 1988, 99-118.
- Flavell, J. H., Miller, P. H. & Miller, S. A., Cognitive Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1993.
- Fivush, R. & Hudson, J. A., Knowing and Remembering in Young Children. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- Freud, S., *Beyond the Pleasure Principle*. Standard Edition 18. 1920.
- Freud, S., *Inhibitions, Symptoms, and Anxiety*. Standard Edition 20. 1926.

- Freud, S. & Breuer, J., *Studies in Hysteria* London: Hogarth Press, 1895.
- Janet, P., *The Major Symptoms of Hysteria*. London and New York: Macmillan, 1907.
- Janet, P., *Les Médications Psychologiques*. Three Volumes. Paris: Felix Alcan, 1919.
- Kestenberg, J., 'A metapsychological assessment based on an analysis of a survivor's child'. In *Generations of the Holocaust*, eds. M.S. Bergman & M.E. Jucovy. New York: Basic Books, 1982.
- Kijak, M. & Funtowicz, S., 'The syndrome of the survivor of extreme situations: definitions, difficulties, hypotheses'. *International Review of Psychoanalysis*, 9,1982, 25-33.
- Krystal, H., *Massive psychic trauma*. New York: International Universities Press, 1968.
- Macmillan, M., "Freud and Janet on Organic and Hysterical Paralyzes: A Mystery Solved?" *Int. Rev. Psycho-Anal.*, 17, 1990, 189-203.
- Mandelstam, N., *Hope Against Hope*. New York: The Modern Library, 1999.
- Mandler, J. M., "Categorical and Schematic Organization of Memory." In Puff, C. R., Editor, *Memory Organization and Structure*. New York: Academic Press, 1979.
- Mitchell, S. A., Black M. J., *Freud ve Sonrası Modern Psikanalitik Düşüncenin Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Nelson, K., *The psychological and social origins of autobiographical memory*. *Psychological Science*, 2, 1993a, 1-8.
- Nelson, K., *Events, narratives, memory: what develops?* In *Minnesota Symposium in Child Development: Memory and Emotion* (ed. C. A. Nelson). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1993b.
- Öztürk, E. (2003). *Travma kökenli disosiyatif bozukluk vakalarının ailelerinde çocukluk çağı travmalarının sıklığı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- Öztürk, E., & Şar, V., *The "Apparently Normal" Family: A Contemporary Agent of Transgenerational Trauma and Dissociation*. *Journal of Trauma Practice*, 4(3-4), 2006, 287-303
- Öztürk E., *Travma ve Disosiyasyon, Disosiyatif Kimlik Bozukluğunun Psikoterapisi ve Aile Dinamikleri*. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2017
- Perry, C., and Laurence, J. R., "Mental Processes Outside Awareness: The Contributions of Freud and Janet." In Bowers, K. S., and Meichenbaum, D., Editors, *The Unconscious Reconsidered*. New York: Wiley, 1984.
- Siegel, D., *Cognition and Perception*. In *Comprehensive Textbook of Psychiatry* (6th edn) (eds H. I. Kaplan & B. J. Sadock), 1995, pp. 277-291. New York: Williams and Wilkins.
- Squire, L. R., *Declarative and non-declarative memory: multiple brain systems supporting learning and memory*. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 4, 1992a, 232-243
- Squire, L. R., *Memory and the hippocampus: a synthesis from findings with rats, monkeys and humans*. *Psychological Review*, 99, 1992b 195-231.
- Squire, L. R., Zola-Morgan, S., Cave, C. B., *Memory: organization of brain systems and cognition*. *Cold Spring Harbor Symposia on Quantitative Biology* LV, 1990, 1007-1023.
- Stern, D. B., *Partners in thought: Working with unformulated experience, dissociation, and enactment*. New York: Routledge, 2010.
- Van Der Kolk, B.A. ve Van Der Hart, O., *The Intrusive Past: The Flexibility of Memory and the Engraving of Trauma*. *Amer. Imago*, 1991, 48(4):425-454.
- Van der Kolk, B.A., 'Post-traumatic stress disorder'. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 2000, 2, 1.
- Veith, R. C. & Murburg, M. M., *Basal sympathoadrenal function in posttraumatic stress disorder*. *Biological Psychiatry*, 1992, 31, 1050-1056.